

Prof. dr. Mehmet Fuat Sezgin

– život zavještan znanosti *

MEHMET FUAT SEZGIN, historičar znanosti svjetskog glasa, znanstvenik koji je otkrivao tajne zlatnog doba Islamske civilizacije i svjetskoj znanstvenoj zajednici predočio djela i pronalazke brojnih islamskih znanstvenika i pronalazača. Rođen je 7. jula 1924. godine u mjestu Kızıl Mescit kod Bitlisa. Otac mu je bio Mirza Mehmet-efendi, a majka Džemile-hanum, porijeklom su bili iz Širvana kod Siirta, etnički Kurdi, pripadnici feudalnog plemstva, širvanska lokalna vlastela u vrijeme Osmanske države.

Fuat Sezgin je niže razrede završio 1936. u Doğubeyazitu, a nakon očeve smrti odlazi u Bitlis gdje kao državni stipendista u školi internatskog tipa 1939. godine završava osmoljetku. Potom odlazi u Erzurum gdje će također kao državni stipendista biti smješten u dom za učenike i maturirati 1942. godine na prirodoslovnom smjeru Liceja u Erzurumu.

Fuat Sezgin 1943. godine odlazi u Istanbul s nakanom da studira matematiku i postane inženjer. Kako sam bilježi u svojim memoarima, na poziv svog rođaka odlazi na jedno predavanje njemačkog orijentaliste Helmuta Rittera (1892–1971), jednog od vodećih znanstvenika na Orijentalnom institutu Univerziteta u Istanbulu, utemeljitelja modernih orijentalističkih istraživanja na prostorima Turske. Bio je toliko opčinjen Ritterovim predavanjem da je odustao od studija matematike i nakane da postane inženjer, i odlučio biti Ritterov student. Od te odluke ga nije mogla odvratiti ni strogost i disciplina njegova učitelja, ni kompleksnost

---

* Podaci o životu i radu prof. dr. Mehmeta Fuata Sezgina preuzeti sa zvanične stranice Fondacije za historiju znanosti u islamskoj civilizaciji. <http://www.ibtav.org/>

studija. Odmah se otišao upisati na Orijentalni institut i počeo studirati na Odsjeku za arapsku i perzijsku filologiju na Filološkom fakultetu Univerziteta u Istanbulu (Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi). Kako bi bio oslobođen pohađanja nastave iz stranog jezika, pristupio je ispitu iz francuskog koji je učio u višim razredima osnovne škole.

U svojim memoarima Sezgin navodi:

“Godine 1943. me jedan rođak odvede na Filološki fakultet. Ja sam, pak, u to vrijeme maštao o tome da budem inženjer. U to vrijeme je tu bio veliki njemački znanstvenik, jako dobro je poznao arapski. Rođak mi je rekao da me hoće voditi na njegovo predavanje, ja pristao, otišao na predavanje. Taj dan me taj učenjak gotovo omađijao, da sam si izbio iz glave ambiciju da postanem inženjer, ili da odaberem bilo koje drugo zanimanje. Htio sam biti njegov student. Već su bili prošli upisni rokovi, ali sam, makar i sa zakašnjenjem, otišao do dekana. Na sreću, dok sam bio u dekanovom uredu, ušao je i taj veliki učenjak. Bio je jako krupan. Stao je i čekao da završim razgovor s dekanom. Dekan mu se obrati: “Ooo, gospodine Ritter. Upravo razgovaram s čovjekom koji traži da bude Vaš student.” Profesor me ovlaš pogleda, i reče: “Čini mi se da je taj juče bio kod mene na predavanju.” Bio je težak čovjek, tako da mu je na predavanja išlo svega troje-četvero. Studenti su mu bježali s časova. Sjećam se da sam puno puta bio sam na času. Rekao mi je: “Dođite da malo porazgovaramo. Vi hoćete nešto što je jako teško. Morate naučiti arapski. A i ja sam zahtjevan profesor. Znaite, studenti bježe od mene.” Odgovorih mu: “Znam, to su mi ispričali. Unatoč svemu, želim se upustiti u opasnost.” Na to će: “Dobro.” I tako sam postao njegovo student. Kada sam naredne sedmice tri minute zakasnio na njegovo predavanje, iz džepa je izvadio zlatni sat i, pokazujući mi na sat, rekao: “Zakasnili ste 3 minute, to se više ne smije ponoviti.” Nije ostalo na tome što sam mu rekao “Dobro”, već sam od tog dana, čitav svoj život, posvećivao maksimalnu pažnju principu da ne kasnim na sastanke.

Imao sam sreću da budem student takvoga profesora. Taj čovjek gotovo da me omađijao, i ja sam počeo osjećati kako mi je prenosio znanje mudrih i učenih ljudi koji su živjeli prije njega. Nikad nisam hvatao bilješke. On je govorio, a ja sam u glavi bilježio svaku njegovu riječ. Ne znam hoćete li mi povjerovati, ali i dan danas se dobro sjećam većine onog što je govorio. Taj čovjek je, čini mi se, bio najveći među velikanima evropske orijentalistike. I bio je drugačiji u odnosu na ostale velike orijentaliste. Na mene je ostavio snažan dojam. Toliko

snažan dojam da Vam ga ne uspijevam u potpunosti prenijeti niti opisati.

U vrijeme kad sam ja studirao na Univerzitetu u Istanbulu nije bilo odsjeka za historiju znanosti. Međutim, moj profesor mi je savjetovao da ne napuštam studij matematike. Prirodoslovni fakultet je svakako bio blizu, tik uz naš. Profesor mi je govorio: “Idi na Odsjek za matematiku, uči, dobro savladaj matematiku. Muslimani su dali velike matematičare.” Tada je i nabrojao neka imena: Harizmî, Ebu'l- Vefa Buzdžanî, İbn Hejsem, Birunî... To su bila imena o kojima ja nisam ništa znao, štaviše, imena za koja nikad ranije nisam bio čuo. Uplašio sam se. Kada je profesor vidio moju reakciju, nastavio je: “Ovi koje sam nabrojao i još mnogi drugi, bili su to veliki učenjaci, na istoj ravni s potonjim evropskim učenjacima, štaviše, ponekad i supoeriorni u odnosu na Evropljane.” Nakon tog razgovora odlučio sam da se bavim historijom znanosti.

“Ritterove riječi su za mene bile poput biča koji me gonio da ovladam historijom znanosti u islamskom svijetu. Lišio sam se svega, i samo sam radio u tom pravcu.”

Premda Turska nije bila izravno uključena u Drugi svjetski rat, posljedice ovog rata su se osjećale, tako da je u skladu s okolnostima koje su vladale u tom periodu, 1943. godine nastava bila obustavljena na fakultetima u Turskoj. Tada je Ritter svojim studentima savjetovao da iskoriste ovu veliku pauzu i dobro ovladaju arapskim jezikom. Tako je Fuat Sezgin odlučio uporediti Tefsir Kur’ana Časnog čiji je autor veliki islamski učenjak Džerir et-Taberî sa objavljenim prijevodima ovog djela. Kako bi razumio tefsir pisan vrlo komplikovanim arapskim jezikom, intenzivno je učio arapski. Nakon šest mjeseci uspijevao je lagodno čitati arapski tekst Taberîjeva *Tefsira*. Kada je Hellmut Ritter pred Fuata Sezgina stavio *Ihja-i ulum-i'd-din* velikana islamske misli Ebû Hamida el-Gazâlîja, bio je veoma zadovoljan činjenicom da njegov student lahko prolazi kroz taj tekst. Od Fuata Sezgina, vrlo talentiranog za učenje stranih jezika, tražio je da istovremeno počne učiti pet jezika i svake godine ovlada po jednim jezikom. Sezgin je do starosti održavao taj intenzivni tempo rada, a pronašli smo podatak da je znao 27 jezika.

Fuat Sezgin je 1945., kada je krenuo na treću godinu studija, predao molbu za prebacivanje na vanredni studij, i to kako bi stekao diplome iz arapske filologije – uz odbranu završnog rada, te iz stare turske književnosti, nove turske književnosti i francuske književnosti – diploma

bez odbrane završnog rada. Kako je Hellmut Ritter uočio Sezginovu prilježnost znanstvenom radu i odanost koju mu je kao svom profesoru pokazivao, tako ga je vodio sa sobom na istraživanja, te su u bibliotekama i rukopisnim zbirkama zajedno počeli istraživati rukopisna djela iz oblasti historije znanosti i čitati do tog trenutka objavljene znanstvene studije i radove. Zahvaljujući tom istraživanju, Fuat Sezgin je imao priliku da još bolje utvrdi nedostatke u izučavanju historije znanosti kod muslimana. Nakon što je pročitao *Geschichte der Arabischen Litteratur (Historiju arapske književnosti)* Carla Brockelmanna, uočio je nedostatke u ovom djelu, te je držao da ih je potrebno otkloniti i dopuniti djelo. I njegov profesor Ritter mu je u tom smislu davao za pravo, tako da je još kao student počeo prikupljati građu za svoja kasnija istraživanja.

Fuat Sezgin je 1947. godine diplomirao na Odsjeku za arapsku i perzijsku filologiju Filološkog fakulteta Univerziteta u Istanbulu. Tada je dovršio i diplomski rad pod naslovom *Bedî' İlminin Tekâmülü ve İstanbul'da Bulunan Bedîiyyat Yazmalar Kataloğu (Procvat stilistike i katalog rukopisa iz oblasti stilistike u Istanbulu)*. Ovaj diplomski rad fokusira se na razvoj umjetnosti upotrebe jezika (stilistike) kao jedne grane filologije u klasičnoj islamskoj civilizaciji. U oktobru 1947. god., Fuat Sezgin prijavljuje doktorat, te nastavlja s istraživanjima pod budnim mentorstvom Hellmuta Rittera. Radio je disertaciju na korpusu filološkog tefsira *Megazu'l-Qur'ân* arapskog jezikoslovca i mufessira Ebû Ubeyde Ma' mer İbn el-Musenna et-Teymîja (um. 210/824–5), gdje se bavi riječima i kur'anskim sintagmama upotrijebljenim izvan njihovog primarnog značenja, odnosno metaforom u Kur'anu. Disertaciju završava i predaje 1950. god., a u tom periodu zaposlen je kao službenik u biblioteci univerziteta u Istanbulu.

Sa Univerziteta u Istanbulu gdje je bio zaposlen i gdje je doktorirao Fuat Sezgin prelazi kao asistent na Teološki fakultet Univerziteta u Ankari i to na Katedru za dogmatiku pri Odsjeku za temeljne islamske znanosti koju u to vrijeme vodi naš prof. dr. Muhammed Tajib Okić. Fuat Sezgin, kao jedan od prvih Okićevih asistenata, ostaje na ovoj poziciji do 1953. godine. U tom periodu izvršava i vojnu obavezu kao rezervni oficir. U tom periodu asistiranja Okiću jedno vrijeme provodi u Kairu sa željom da objavi *Megazu'l-Qur'ân* na kojem je radio disertaciju. Godine 1953. Fuat Sezgin napušta poziciju asistenta i vraća se na Univerzitet u Istanbulu.

Na Katedri za tursku nacionalnu historiju na Univerzitetu u Istanbulu, katedri na čijem čelu se nalazio Zeki Veli Togan, počinje raditi 28. februara 1953. kao asistent. Dok je istraživao građu za svoju doktorsku disertaciju, Sezgin uočava da su neki dijelovi iz Buharijine zbirke hadisa preuzeti iz djela *Megâz'ul-Qur'ân*. Naime, valja podsjetiti da je jedan od osam dijelova Buharijina djela *Tefsir*. Sam Sezgin u predgovoru knjige *Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar* veli: “*Buharijino djelo se sastoji iz osam obimnih dijelova, od kojih jedan predstavlja tefsir. Pogledao sam u Buharijinu knjigu i uočio da tamo navodi “qâle Mo’ammer” (Muammer je naveo), te da ga citira. Dok sam se bavio tim istraživanjima, utvrdio sam da je Buhari doslovno prenosio čitave rečenice iz djela Megâz'ul-Qur'ân, dakle, u Buharijinoj zbirci hadisa postoje veoma duge rečenice preuzete iz jednog filološkog tefsira! Čak je na nekim mjestima doslovno prepisao čitave dijelove ovog djela. Ova spoznaja je u potpunosti promijenila moju predstavu o hadisu. Odlučio sam da ću se, kada završim tezu, pozabaviti Buharijom. Da li je on, barem povremeno, koristio pisane izvore? Tako je počelo moje istraživanje Buharije.*”² Naime, evropski orijentalisti, poput francuskog orijentaliste Bartelemey Herbedota (u. 1695) koji je tvrdio kako je većina hadisa preuzeta iz Talmuda, ili utemeljitelja evropskih orijentalističkih islamskih studija, autora *Muhammedaniche Studien* Ignazha Goldzihera i njegovih sljedbenika, iznosili su da hadisi nisu vjerski tekstovi, već tekstovi historijskog karaktera koji odražavaju političke, društvene i kulturne prilike u islamskom društvu, kako Goldziher veli: “Svi hadisi u Buharijinom *Sahihu* predstavljaju ideje i produkte misaonih pravaca iz Buharijina vremena. Dakle, to nema veze s Poslanikom. Oni isključivo odražavaju ideje tog vremena. Buharija je prikupio te ideje, dodao im lanac prenosilaca, dakle, on je falsificirao predaje.”³ Sezgin se suprotstavlja ovakvom gledanju na hadis i veli: “*Iza predaja hadisa stoje pisani izvori. Naime, ranije se izvori nisu navodili u fusnotama kao što se to danas čini, već se izravno pisalo ime autora. Predaja je zapisivana uz lanac prenosilaca, naslanjala se i na pisane izvore. Zna me, orijentalistima pokazujem dužno poštovanje. Puno sam od njih naučio. Međutim, u nekim oblastima, osobito na području teologije, s obzirom na činjenicu da su sami kršćani, oni na ove stvari gledaju drukčijim očima. Tu im perspektivu mogu oprostiti, ali je neoprostivo što nisu razumjeli fenomen lanca prenosilaca. Danas čak i neki profesori Azhara to*

² *Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, OTTO, Ankara, 2012, 11 i dalje.

³ Goldziher, *Muslim Studies*, London, 1971.

pogrešno razumijevaju."⁴ Sezgin navođenje svakog imena u lancu prenosilaca hadisa smatra fusnotom, navođenjem izvora, i tvrdi kako su iza toga stajali pisani izvori. S druge strane, zapadni orijentalisti, za kojim su se poveli i neki muslimanski učenjaci, smatrali su da se prenošenje hadisa temeljilo isključivo na usmenim predajama. Sezgin povlači zanimljivu paralelu između Evropljana i muslimana: "*Evropljani su uzimali i prevodili djela islamskih znanstvenika, objavljujući ih pod svojim imenom, bez navođenja izvora ili fusnota.*"⁵ "*Muslimani su, čak i kada su preuzimali znanje od Grka, ne obazirući se na vjerske razlike, posvećivali veliku pažnju navođenju izvora. Kada je bilo potrebno, nisu prezali ni od iznošenja kritičkoga stava.*" Činjenica da je Buharija koristio i pisane izvore, pokazala je da su pogrešne ranije tvrdnje o tome kako je prikupljanje hadisa bilo temeljeno isključivo na usmenoj tradiciji, a dalja Sezginova istraživanja ukazala su na činjenice kako su priređivači hadiskih zbirki navodeći prenosioce u lancu, zapravo navodili i autore pisanih izvora koji su sezali do vremena Poslanika.

Dok je radio kao asistent, prikupljao je i građu za habitacijsku tezu pod naslovom *Buhari Tefsirinin Yazılı Kaynakları (Pisani izvori Buharijinog Tefsira)*. Zaveo je knjige koje su se nalazile u Biblioteci Instituta za islamska istraživanja, te sačinio katalog. Dao je doprinos objavljivanju časopisa *İslam Tetkikleri (Islamska istraživanja)*, gdje je i sam objavio rad.

U školskoj 1953/54. god., završava habitacijsku tezu, te polaže ispit iz stranog jezika što su bili uvjeti za izbor u zvanje docenta, a 1956. god., objavljuje svoju habitacijsku tezu pod naslovom *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar (Istraživanja o Buharijinim izvorima)*.

Godine 1957. dobija stipendiju Fondacije Alexander von Humbolt, tako da u školskoj 1957–58. god., odlazi u Njemačku gdje provodi znanstvena istraživanja i usavršava njemački.

Kada se 1960. godine njegovo ime našlo na spisku 147 univerzitetskih nastavnika koji odlukom vlade postavljene neposredno po okončanju vojnog udara, trebaju biti izbačeni s univerziteta, Sezgin je primoran da izvan Turske pronade mjesto gdje će osigurati egzistenciju i nastaviti sa znanstvenim radom.

Koliko god da mu je teško padao odlazak iz domovine, bio je odlučan da to učini u ime znanosti.

⁴ Sezgin, *Bilim Tarihi Sohbetleri*.

⁵ Sezgin, *Bilim Tarihi Üzerine Konferanslar*, 20.

Bilo je to potkraj 1960. god., jedan dan izađoh iz kuće. Vidim, ulični prodavači novina izvikuju: "Vijesti, vijesti! Sa Univerziteta izbačeno 147 profesora!" A ja upravo bio pošao na Institut. Kupim novine, pogledam – kad tamo i moje ime. Stavim novine u torbu i ne odem na Institut nego u biblioteku Sulejmaniju. I počnem čitati. Studenti i asistenti mi se zabrinuli gdje sam, tražili me i konačno me pronašli kako radim u Sulejmaniji. Zapravo, nisam baš to očekivao, mada sam bio svjestan realnosti da se atmosfera u Turskoj promijenila. Čak sam u nekim momentima želio otići van, ali nisam mogao sam po svojoj volji. Jako volim svoju zemlju, želio sam puno toga napraviti. Osnovao sam institut, radio je kao sat. Sve što sam naučio u Evropi tamo sam prenio. Kao gostujući predavač – docent, boravio sam u Evropi. Bio sam prihvatio stvarnost. Otišao sam u Sulejmaniju. Napisao kratka pisma nekolicini prijatelja u Americi i Njemačkoj. "Od danas sam izbačen s Univerziteta, želio bih raditi kod vas, ima li mjesta?" Dobio sam odgovor sa tri univerziteta: Univerzitet u Frankfurtu, Berkley u Kaliforniji i Yale. Malo sam razmišljao – tada još nisam bio prikupio svu građu za knjigu (Historija islamske znanosti). Nisam želio otići predaleko od Istanbula. Nisam htio otići daleko od Istoka, znači, od Egipta, od Irana. Jer, bilo je još puno građe koju sam trebao prikupiti. Odlučio sam se za Frankfurt. Tamo je bio jedini Institut za historiju znanosti. Direktor tog Instituta bio mi je prijatelj. Vrlo brzo sam dobio odgovor: "U najkraćem roku trebate doći kao gostujući profesor na Univerzitet u Frankfurtu." Polahko sam pozavršavao poslove i otišao.

Noć prije odlaska sam otišao na most Galata. Na onoj strani bliže Karakoju, licem okrenut azijskoj strani Istanbula, gotovo pola sata sam stajao oslonjen na ogradu i razmišljao. Pitao sam se kako ću čitav život moći živjeti bez Istanbula koji toliko silno volim, pitao sam se o uzrocima događaja koji su izazvali ovakvu pometnju u mojoj zemlji. Svaki put kada bih u narednih četrdeset i sedam godina svratio u Istanbul, sjetio bih se tih pola sata koje sam proveo na sjevernoj strani mosta, onog razračunavanja sa samim sobom i toga kako sam odatle otišao suznih očiju.

Na put sam krenuo s jednim koferom. U koferu nešto malo odjeće i fiše iz nekolicine važnih rukopisa. Negdje oko 20–25 hiljada fiša... Pokupio sam to i otišao. Ali u meni neki čudan, dječiji strah. A nisam ništa kriv. Idem u sasvim nepoznati svijet, u nepoznati život. Nisam znao kako će i šta će biti. Direktor tamošnjeg Orijentalnog instituta je tada trebao ići u Kairo na istraživanje, na šest mjeseci, te me na brzu ruku postaviše kao lektora na šest mjeseci gdje ću držati njegove časove. Međutim, meni nisu rekli da dolazim na šest mjeseci. Da jesu, razmislio bih da li bih išao u Njemačku ili Ameriku. Dobro je da mi nisu rekli.

Čovjek koji mi je poslao poziv, profesor Hartner, bio je osoba puna vrlina, bili smo prijatelji. Nebitno, otišao sam i odmah ušao u nastavu. Četvrti mjesec, pozva mene moj prijatelj Willy Hartner: "Dođi da popijemo kahvu." Odoh. Veli on meni: "Pozvali smo Vas na šest mjeseci, šta mislite raditi kad taj period istekne?" Odgovorih: "Nisam znao da me zovete na šest mjeseci." "Kolega koji je otišao u Kairo bio je i moj znanac. Postavio je uvjet Univerzitetu: Sezgin ovdje smije ostati samo šest mjeseci. A Univerzitet je, kako bi mi izašao u susret, prihvatio taj njegov uvjet." Hartner mi je ispričao taj detalj, i vidno uznemiren i postiđen, dodao: "Želite li ići u Ameriku? U Frankfurtu ne možete ostati. Nažalost, u najboljoj namjeri da Vam pomognem ja sam napravio grešku."

Ja sam ga vrlo mirno slušao. Nakon tog udara u Turskoj, postao sam sasvim drugi čovjek. Willy Hartneru sam pokušao ispričati ko je taj novi čovjek. Rekao sam mu: 'Ne brinite se ja sam uvijek planirao svoj život. Te, tad i tad ću završiti srednju školu, te fakultet... kad budem imao toliko i toliko godina postat ću docent, sve sam to bio govorio i sve sam tako bio postigao. Kako sam uvidio da sam uspio sve postići, u meni se probudila navika da mi bude ugodno, da mi sve ide kao podmazano. Potom se dogodio vojni udar. Kao mreža bačena na ribu, a ja sam se zatekao u toj mreži. I tada uvidim da sam samo čovjek čija slobodna volja ima granice. Tada sam odlučio sljedeće: Ako u životu budem imao garanciju za šest sedmica života, neću misliti šta će biti u sedmoj sedmici. Sad pred sobom imam još dva mjeseca. Skupio sam i nešto novca. Tako da dalje ne razmišljam.' Čovjek me je zbunjeno gledao... Onda ustade, zagrlj me. Kaže: "Ja sam ateist, ne vjerujem u Boga, ali se neizmjereno divim čovjeku koji ima toliko snažnu vjeru." Nakon toga se taj čovjek dobro, dobro založio za mene, bez da sam išta o tome znao, ne znam s kim je sve kontaktirao.

Tamo je i grad Marburg, eh s Univerziteta u Marburgu je došao šef Odsjeka za hetitologiju, i kaže: Osnovali smo novu katedru za orijentalnu filologiju, ali nemamo nikog ko bi mogao držati nastavu, biste li prihvatili? I ja prihvatim. Sve to se desilo prije nego što je prošlo šest sedmica.

Tako sam počeo vjerovati da je novi put koji sam zacrtao ispravan. Drugu habitacijsku tezu sam odbranio 1965. god., a nakon docenture izabran sam u zvanje profesora historije znanosti.

Fuat Sezgin se 1966. oženio dr. Ursulom, o čemu govori kao o jednom od najvažnijih događaja u životu ili kao o sretnoj slučajnosti. Godine 1970. dobili su kćer Hilal Sezgin.

Sa suprugom sam se upoznao četiri mjeseca po dolasku u Njemačku. Mlada Njemica koja je prihvatila islam prije nego smo se upoznali. Studirala je geografiju i političke znanosti. Taj studij je napustila i završila studij orijentalistike: arapski, perzijski, turski i sl. Bilo bi mi strašno teško da nje nije bilo. Ja sam imao samo vjeru. Apsolutnu, nepobitnu vjeru i pouzdanje u Allaha. I velike ljudske vrline svoje supruge, vjerovala je u mene i davala mi podršku da ostvarim svoje ciljeve. Četiri mjeseca nakon što sam tamo stigao, 1961. godine počinjem pisati svoju knjigu. Dok sam pisao, moja supruga je uzimala ono što bih napisao i uređivala tekst. U to vrijeme moj njemački nije bio savršen, ona je taj tekst tako lektorirala i uređivala da je odmah mogao u štampariju. Moja žena je u svemu imala veliku ulogu.

Fuat Sezgin je nastavio djelovati kao istraživač i nastavnik na Univerzitetu u Frankfurtu. U znanstvenim istraživanjima fokusirao se na historiju prirodnih nauka u arapsko-islamskoj tradiciji. U toj oblasti je uradio i svoju drugu habitacijsku tezu 1965. god., i to na Institutu za historiju prirodnih nauka Univerziteta u Frankfurtu (Institut für Geschichte der Naturwissenschaften), a na temu Džabir bin Hajjan. Godinu dana kasnije biran je u zvanje profesora.

Sezgin je još od studentskih dana bio počeo prikupljati građu kako bi proširio i popravio *Geschichte der Arabischen Litteratur* Carla Brockelmannna. Međutim, rezultat koji je proizašao iz njegovih istraživanja bio je sedamnaestotomna *Historija znanosti u arapsko-islamskoj civilizaciji (Geschichte des Arabischen Schrifttums)*. Prvi tom objavio je 1967. godine. Nabrojat ćemo tek neke oblasti zastupljene u ovom djelu: kur'anske znanosti, hadiske znanosti, historija, islamsko pravo – fikh, islamska apologetika – kelam, tesavvuf, poezija, medicina, farmakologija, zoologija, veterina, kemija, botanika, poljoprivreda, matematika, astronomija, astrologija, meteorologija i srodne znanosti, lingvistika, numerička geografija i kartografija.

Mnogočlana komisija koju su činili pripadnici akademske zajednice iz raznih krajeva svijeta, koja se bavila dopunjavanjem i proširenjem Brockelmannove *Geschichte der Arabischen Litteratur*, pohvalila je GAS i donijela odluku da se poslovi dopunjavanja i proširivanja ovog djela povjere Sezginu.

Kada je Fuat Sezgin jednu kopiju prvog toma GAS-a poslao na recenziju svom profesoru Ritteru koji se u to vrijeme nalazio u Istanbulu, iskusni orijentalist je čestitao svom studentu riječima da “do sada još

niko nije uspio napraviti nešto slično, a ni ubuduće niko neće uspjeti napraviti“.

Fuat Sezgin je 1978. god., dobio Nagradu za islamske znanosti Kralja Fejsala i kada mu je nagrada uručena iskoristio ju je tako što je 1982. godine pri Univerzitetu Johann Wolfgang Goethe osnovao Institut za historiju znanosti u arapsko-islamskoj civilizaciji. (Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften).

Njemački fizičar Eilhard Wiedemann je, s ciljem predstavljanja instrumenata prikazanih u knjigama iz historije znanosti u islamskoj civilizaciji, 1900. godine počeo praviti modele tih instrumenata po autentičnom opisu. Do 1928., dakle u tridesetak godina života, uspio je napraviti modele svega pet instrumenata. Fuat Sezgin je krenuo s idejom da pokuša napraviti modele 30 instrumenata i ako ne u muzeju da ih izloži u jednoj prostoriji. U Muzeju historije znanosti u islamskoj civilizaciji koji je osnovao u Frankfurtu izmodelirao je više od 800 instrumenata i patenata, i postigao uspjeh daleko veći od onog o kojem je sanjao. U istoj zgradi se nalazi Biblioteka historije znanosti gdje se čuva 45.000 tomova knjiga koje je Sezgin pomno nabavljao i sakupljao iz svih krajeva svijeta.

1982. godine sam osnovao Institut pri Univerzitetu u Frankfurtu. Bio je to ambiciozan projekt. Imao sam dva cilja: prvi, proširiti granice istraživanja historije znanosti u islamskom kulturnom krugu, i drugi, smatrao sam da će biti potreban jedan novi širi krug ljudi koji će predstaviti nepoznanice o poziciji muslimana u općoj historiji znanosti i ispraviti krive postavke u ovoj oblasti. Institut sam osnovao sa ova dva cilja. Što sam više razmišljao, to su se postepeno razvijali različiti projekti. Jedan od ovih projekata bio je napraviti uzorke instrumenata i patenata nastalih tokom osam stoljeća kreativnog razdoblja islamskih učenjaka i pronalazača, te napraviti muzej u koji će ovi modeli biti pohranjeni. Do danas smo uspjeli napraviti modele osam stotina predmeta. To je uspjeh koji nisam mogao ni zamisliti. Zahvalan sam Allahu za to što smo uspjeli ovo ostvariti.

Prof. dr. Fuat Sezgin je i u svojoj domovini, u Istanbulu odlučio osnovati muzej sličan *Muzeju historije znanosti u islamskoj civilizaciji*, koji je ranije bio osnovao u Njemačkoj.

Cilj mu je bio da Turci konkretnije mogu vidjeti vrhunska ostvarenja vlastite civilizacije i doprinos muslimanskih znanstvenika svjetskoj historiji znanosti. Vratio se u Tursku i počeo s pripremama za osnivanje

muzeja. Muzej historije islamske znanosti i tehnologije, kao rezultat ogromnih napora koje je za svoj narod, u svojoj zemlji uložio Fuat Sezgin, bio je ostvarenje njegovog dugogodišnjeg sna i otvoren je 25. maja 2008. godine. Muzej je otvorio tadašnji premijer Recep Tayyip Erdogan. Muzej se nalazi unutar Parka Gülhane u Istanbulu i u njemu je pohranjeno oko 600 modela. Ova dva muzeja historije znanosti u islamskoj civilizaciji predstavljaju veliku novinu u ovoj oblasti, jer sveobuhvatno predstavljaju razvoj historije znanosti u različitim disciplinama, te otkrića i pronalazke koje su muslimanski znanstvenici i pronalazači stoljećima darivali ljudskome rodu.

Fuat Sezgin je sačinio petotomni katalog pod naslovom *İslam'da Bilim ve Teknik (Znanost i tehnika u islamu)* u kojem su predstavljeni instrumenti pohranjeni u ovim muzejima. Ovoliko obiman i sveobuhvatan muzejski katalog je po prvi put nastao iz pera Fuata Sezgina, a objavljen je na njemačkom, turskom, engleskom i francuskom jeziku.

Povodom otvaranja muzeja u Istanbulu Sezgin kaže:

Najprije sam zahvalan Allahu, dočeka sam ovo otvorenje. Najprije naš narod, ali i čitav ljudski rod je dobio ovakav muzej u kozmopolitskom gradu kakav je Istanbul. Vjerujem da će se otvaranjem ovog muzeja najprije promijeniti pogrešne predodžbe i neinformiranost turskog naroda o civilizaciji kojoj pripadaju. To mi je bio primarni cilj. Potom, Istanbul je grad koji posjećuje na milione turista ioni će zahvaljujući ovom muzeju u Istanbulu vidjeti koliko je islamska civilizacija velika i koliko puno zauzima prostora unutar svjetske historije znanosti. Poznato vam je da su predmeti u muzeju kopije predmeta u ovakvom muzeju u Frankfurtu, koje sam počeo praviti prije 26 godina na Univerzitetu u Frankfurtu. Nekolicina instrumenata su modeli nekoliko sačuvanih autentičnih artefakata. Međutim, devedeset pet posto izloženih predmeta nije sačuvano do danas, već su modeli napravljeni prema opisu sačuvanom u literaturi. Kada sam, prije više od četvrt stoljeća počeo s ovim projektom, ni ja nisam znao za većinu ovih instrumenata, naime, mislio sam da ću uspjeti izvući tek nekih desetak predmeta. Vremenom se krenulo, tako da smo uspjeli napraviti nekih osam stotina, čak i više instrumenata. To je za mene bio neostvariv san. Posljednjih godina javila mi se želja da po jednu kopiju ovih naprava prenesem u Tursku. Međutim, kako tu želju ostvariti? S velikom zahvalnošću želim ponovo kazati, ova zgrada koju sam prilikom šetnje s jednim prijateljem, sasvim slučajno vidio u Parku Gülhane, uvjerila me u ostvarivost mog sna. Došao je gradonačelnik Istanbula, gospodin Kadir Topbaş, posjetio me i obećao mi ovu zgradu.

Potom smo počeli raditi na realizaciji ovog plana. Želim reći da nam je i vlada Republike Turske, na čelu s Premijerom jako izašla u susret da ovo mjesto postane muzej. Većina izloženih naprava je poklon našeg Instituta, a izradu dvadeset posto predmeta finansirala je Vlada. Također, bilo je i troškova vezanih za osposobljavanje zgrade, što je također finansirano iz državnog budžeta. Hvala Bogu, muzej je otvoren i za njega postoji veliki interes. Vidim da već i Turci i strani turisti hrle da ga posjete. Veoma sam sretan i zahvalan Allahu.

U cilju podrške djelovanju Muzeja, Fuat Sezgin je 2010. godine osnovao Fondaciju za istraživanje historije znanosti u islamskoj civilizaciji (İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı). Također, 2013. godine je pod patronatom Fuata Sezgina na Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi formiran Odsjek za historiju znanosti sa programom dodiplomskog, poslijediplomskog i doktorskog studija, a uspješni studenti ovog odsjeka mogu dobiti stipendiju Fondacije za istraživanje historije znanosti, baš kao i studenti drugih odsjeka i drugih univerziteta, koji kao završni, master ili doktorski rad rade temu iz oblasti historije znanosti. Također, Fondacija daje potporu i učenicima srednjih škola koji kroz projekte iskazuju interes za ovu oblast. Pored Muzeja, Fondacije, potpore Odsjeku za historiju znanosti, Sezgin je osnovao i biblioteku za historiju znanosti koja nosi njegovo i ime njegove supruge “Prof. dr. Fuat Sezgin ve Dr. Ursula Sezgin Bilimler Tarihi Kütüphanesi”.

Fuat Sezgin je kroz ukupnu karijeru imao ogromnu podršku svoje supruge dr. Ursule Sezgin. U ovoj biblioteci koja se također nalazi u Parku Gülhane, 2017. godine bilo je oko 27.000 knjiga. Fuat Sezgin je osobno nadzirao popis knjiga i vrlo često posjećivao studente Odsjeka za historiju znanosti koji su radili popis bibliotečkog fonda, isticao vrijednost djela koja se katalogiziraju, naglašavajući kako područje historije znanosti u islamskoj civilizaciji ostavlja studentima i savjetujući im da predano rade. Čak ni u posljednjim danima nije odustajao od historije znanosti u islamskoj civilizaciji i od svojih knjiga.

Prof. dr. Mehmet Fuat Sezgin je posljednje godine života proveo u Istanbulu, gdje je i umro 30. juna 2018.

* * *

Životno djelo Fuata Sezgina, produkt je dugogodišnjih istraživanja, a objavljeno je u 17 tomova u njemačkom izvorniku pod naslovom *Geschichte des arabischen Schrifttums*, te u prijevodu na tri jezika. Obuhvata oblasti kao što su kur'anske znanosti, hadis, historija, fikh, kelam i tesavvuf (do 430/1038).

Petotomno djelo *Islam'da Bilim ve Teknik (Znanost i tehnika u islamskoj civilizaciji)* govori o ulozi koju su muslimanski znanstvenici odigrali u svjetskoj historiji znanosti. Uz brojne fotografije, faksimile nacrtu pojedinih instrumenata i naprava – otkrića islamskih znanstvenika iz oblasti astronomije, medicine, geometrije, geografije, optike, kemije, pomorstva i sl., date su informacije o pronalazačima, autorima, historijskom kontekstu pronalaska i funkciji svakog pojedinog predmeta.

Na temelju ovog petotomnog kataloga urađena su i druga bibliofska izdanja u kojima je predstavljen utjecaj arapske kartografije na evropsku kartografiju, globusi i karte svijeta, pomorska oprema, modeli brodova i kompasi, potom izdanje u kojem su predstavljeni arhitektura, geometrija, fizika, hemija, medicina, satovi, optičke naprave, vojna tehnika i sl.

U djelu *Piri Reis – kako su muslimanski pomorci otkrili Američki kontinent prije Kolumba (Amerika Kitasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolombos Öncesi Keşfi- Piri Reis)* – najprije objavljenom na engleskom jeziku, Sezgin na osnovu vlastitog znanstvenog iskustva u fokus uzima djelo Pir-i Reisa. Pored kartografskih prikaza sredozemnog otočja, u ovom djelu Sezgin analizira vezu između karata u više stoljeća temeljnom vodiču za pomorce, djelu *Kitab-i Bahriye* i izvora na osnovu kojih su ove karte sačinjene.

Uz Predgovor na turskom i engleskom jeziku priredio je i uz fototipsko izdanje objavio značajno enciklopedijsko djelo Katipa Čelebija *Cihannüma (Ogledalo svijeta)*, u kojemu se pored podataka iz oblasti astronomije i geografije značajna pažnja posvećuje i društvenim znanostima. Naime, u ovom djelu su navedeni podaci o veličini pojedinih naselja, razdaljine između gradova, podaci o privredi u zemljama tog perioda, kao i o jezicima, vjerskoj pripadnosti i broju stanovnika. Sezgin u svom predgovoru ovom djelu pažljivo analizira i autora i njegovo djelo, te ga pozicionira unutar ukupne povijesti geografije kao znanosti.

U djelu *Tanınmayan Büyük Çağ – İslam Bilim ve Teknoloji Tarihinden (Nepoznato Veliko doba – iz historije znanosti i tehnologije u islamskoj civilizaciji)* Sezgin pokazuje alternativu evropocentričnom poimanju

znanosti i pred čitaoca stavlja djelo koje podsjeća na velike znanstvene uspjehe u islamskome svijetu, fokusirajući se na deset stoljeća dugu historiju znanosti u kojoj analizira razvoj arhitekture, vojne tehnike, medicine, pomorstva, hemije, geometrije, geografije, fizike i astronomije u islamskom svijetu.

U povodu trideset godina od osnivanja Instituta za historiju arapsko-islamskih znanosti koji je Sezgin utemeljio pri Goethe Univerzitetu u Frankfurtu, objavljena je knjiga Sezginovih predgovora za sva izdanja u ediciji Instituta.

Knjiga Buhari'nin Kaynakları (Buharijini izvori), o kojoj je u gornjem tekstu bilo više govora, doživjela je više izdanja. Koliko god da se radi o djelu značajnom za oblast nauke o hadisu i tefsiru, toliko je značajno i kao metodološki model u istraživanju literature.

Knjiga *Bilim Tarihi Sohbetleri (Razgovori o historiji znanosti)* je biografija Fuata Sezgina, priča o njegovom životnom putu i pozadini svih njegovih istraživanja.

U knjizi pod naslovom *İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar (Izlaganja o historiji znanosti u islamskoj civilizaciji)* sabrana su Sezginova izlaganja na tribinama održanim diljem Turske u petnaestak posljednjih godina autorova života.

Široko obrazovanje i znanje brojnih jezika Sezginu je omogućilo da se izdigne iznad etničkih, jezičkih, geografskih, političkih granica, iznad ostrašćenosti jednim pravcem, mezhebom, školom, tarikatom u islamskom učenju, iznad jednog odsječka historije ili teritorije; za njega je jednako bila važna i matematika, i fizika, i književnost, i medicina, i islamske znanosti, i vojna tehnologija, i arhitektura, i astronomija, i filologija i hemija, i jezikoslovlje i tehnologija. Njegov integrativni pristup civilizaciji kojom su pripadnici ummeta Muhammedova, a. s., obogatili svijet s jedne strane ukazao je na slavnu i bogatu znanstvenu povijest muslimana, učinio ponosnim potomke davnašnjih muslimanskih znanstvenika i izumitelja, ali sa druge strane – u bjelinama među redovima, ostavio pitanja o današnjoj inertnosti, neznanju, neproduktivnosti, neobrazovanosti, odsustvu autoriteta u svijetu, o međusobnoj sukobljenosti ummeta zazidanog u svoje plemenske, državne, jezične, džematske i kakve druge tvrđave. Sezgin je svojim narodom (benim milletim) nazivao sve muslimane, a njegovo društvo u tom narodu bili su znanstvenici i pronalazači koji su živjeli na različitim geografskim prostorima i kao maternji govorili različite jezike.

Neka ga Allah u neprolaznom životu nagradi obiljem džennetskih darova i društva čestitih robova, neka ga učini sretnim otkrivanjem tajni koje u zemaljskom životu nije uspio dosegnuti.

Priredila: Amina Šiljak-Jesenković